

ELS EFECTES DE LA CRISI A BALEARS (XVIII)

LA CRISI EDUCATIVA DEL CAPITAL HUMÀ

*El curs escolar 2013-2014 està apunt de iniciar-se. Sembla que ho farà amb una intensa conflictivitat. El pròxim **Quadern Gadeso** estarà dedicat a la problemàtica de l'educació en general i d'aquest curs en particular, però, aprofitant la circumstància, hem volgut dedicar aquest número 21 de **TEMES SOCIOECONÒMICS GADESO** a fer una aproximació a la situació educativa de la població de Balears i la seva relació amb el mercat laboral.*

Cada cop hi ha més evidències de que el nivell educatiu és directament proporcional a la capacitat de resistència als embats de la crisi laboral. És a dir, les persones amb nivells educatius baixos són les que tenen més dificultats d'entrada i permanència en el mercat laboral, tot i que això no vol dir que un elevat nivell educatiu garanteixi l'ocupació. Tanmateix, allò inversemblant és pensar que podem sortir-ne sense canvis en el nostre model productiu i encara més que podem fer-ho sense una millor educació, sense potenciar la formació, l'innovació i la recerca. La sobredosi d'austeritat i la obsessió per la reducció dels dèficits públics ens pot condemnar durant dècades a no tenir garanties d'ocupacions de qualitat, ni tan sols per donar resposta a les noves necessitats empresarials, que cada cop més s'hauran de garantir sobre la base de competències educatives i professionals. Escatimar recursos en educació és un mal negoci de futur!

*No obstant les pretensions d'aquest **TEMES SOCIOECONÒMICS GADESO** són molt més modestes que les de fer una diagnosi extensa i una prognosi del futur de les qualificacions educatives i formatives que necessitarà el nostre model productiu. Ens conformem amb oferir una informació bàsica de l'estat actual del nivell de formació assolit per la població illenca i la evolució que durant el quinquenni de crisi (2008-2012) ha tingut la població activa, ocupada i aturada en matèria educativa.*

Cal assenyalar que, tot i que no ens agrada com a concepte, en aquest text hem optat per mantenir la categoria "analfabet", respectant la terminologia emprada a les font consultades.

*Com sempre, mantenim la nostra vocació de flaix però sense restar rigorositat a la informació. En qualsevol cas, creiem que aquest tema de l'educació i la formació lligada al mercat laboral és un assumpte molt rellevant i que no podíem defugir més temps a incorporar-lo a l'inventari dels efectes de la crisi. Una vegada més esperam que el contingut d'aquest **TEMES SOCIOECONÒMICS GADESO** sigui del vostre interès, si més no, per incentivar el sempre necessari debat democràtic.*

1.- Introducció

A l'Espanya democràtica s'ha avançat molt en matèria educativa. Cal recordar el grau d'analfabetisme, abandó i fracàs escolar existent arreu de l'estat i de les illes en els anys de la dictadura franquista. És veritat que inclús en aquella època el model productiu de cada regió condicionà els dèficits educatius i formatius, tot i que aquesta relació no fou igual en el cas de les regions industrials que en el de regions que vivien bàsicament del sector primari. La positiva evolució viscuda en matèria d'educativa no ha estat la mateixa a les societats amb una forta base industrial, que transitaren cap a una economia més diversificada, que a les que transitaren d'una base econòmica terciària a una gran especialització en turisme i construcció, com és el cas de les Illes Balears. En qualsevol cas, aquesta positiva evolució del nivell educatiu, que també s'ha produït a casa nostra, no significa que puguem fer un diagnòstic positiu dels nivells educatius i formatius assolits per la població balear.

La relació entre model productiu i nivells educatius ha estat i és evident. Allò que més ha canviat és la geografia dels mercats laboral: hem passat de mercats laborals provincials a un mercat europeu únic i global. Encara es mantenen -i a Balears amb força- les característiques diferencials regionals i estatals. Alhora, tot i que a dia d'avui és de baixa intensitat, està augmentant la mobilitat de les persones per a treballar a altres regions i països. No debades la UE fa anys que parla de polítiques educatives europees comunes, especialment en matèria de títols universitaris, sistema educatiu de FP, formació professional en el marc del contracte de treball, qualificacions professionals i formació al llarg de la vida.

Sens dubte cal afrontar el futur educatiu de Balears amb rigor, consens, criteris d'estabilitat i durabilitat en el temps, i amb recursos econòmics suficients. En qualsevol cas, s'ha d'avançar des de la situació actual i per això és important conèixer-la.

Les actuals polítiques educatives ens preocupen molt. Si hom formula les següent preguntes: És possible parlar de ciutadania activa, culta, emprenedora, competitiva des de les carències educatives? Podem sostenir i frenar les retallades a l'Estat del Benestar sense tenir una sòlida base educativa i formativa? Podem acceptar una sortida de la crisi amb manco igualtat d'oportunitats en educació? Podem créixer econòmicament sense progressar socialment en educació, formació i competències professionals? Al nostre parer la resposta és no. Malauradament les polítiques educatives que estant aplicant-se avui en dia semblen voler donar una resposta afirmativa.

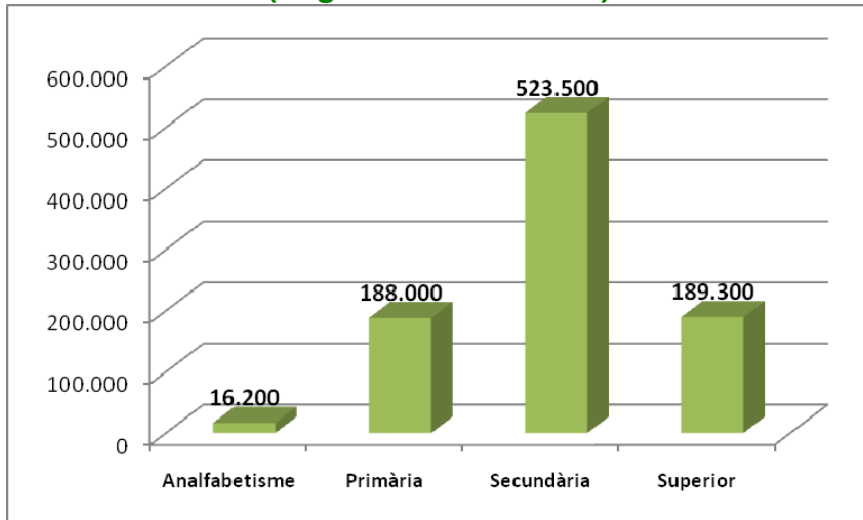
2.- Les xifres més rellevants

- ✓ El 1,8% de la població de Balears de 16 i més anys és població analfabeta, el 20,5 % té un nivell educatiu de primària, el 57,1% de secundària i el 20,6% té una formació de grau superior.
- ✓ Per sexes, la població illenca té els següents nivells formatius: Dones: Analfabetes 2,6%, estudis primaris un 22,2%, estudis secundaris un 55,0% i estudi superiors un 20,2%. Homes: 1% analfabets, 18,8% estudis primaris, 59,1% estudis secundaris i 21,1% estudis superiors.
- ✓ En el quinquenni 2008-2012 la població activa analfabeta i la que té estudis secundaris han crescut un 58% i un 3,8%, respectivament; mentre que la població activa amb estudis primaris i superiors han baixat un 13,2% i un 21,2%, respectivament.
- ✓ En la població ocupada, creix un 16% el grup amb estudis superiors. La resta de grups baixa: Un 29% el de persones analfabetes, un 37% el de persones amb estudis primaris i un 12% el de persones amb estudis secundaris.
- ✓ La població aturada amb estudis de nivell superior augmenta en el quinquenni un 171%; la que té estudis primaris un 132%. El creixement de la població aturada amb nivell educatiu de secundària és del 133%. I el grup de persones analfabetes creix un 188%.
- ✓ La taxa d'atur s'han duplicat en els nivells formatius inferiors (analfabets, primària i secundària) i triplicat en el cas del col·lectiu amb estudis superiors. Tot i això, el col·lectiu de persones amb estudis superiors continua essent el que té una menor taxa d'atur.
- ✓ L'atur registrat té augments percentuals més elevats entre les persones amb nivells formatius superiors (tot i que aquestes presenten unes xifres absolutes menors). En el col·lectiu de persones amb estudis primaris incomplets l'atur registrat augmenta en un 143%.
- ✓ En el període 2007-2012, l'abandó escolar de persones joves de 18 a 24 anys ha descendit un 35%.

3.- Els salaris globals mitjans

Amb les darreres dades disponibles (tercer trimestre de l'EPA), i com podem observar a les gràfiques següents, la majoria de població adulta de Balears ha assolit un nivell formatiu d'educació secundària. Percentualment, aquesta població es distribueix segons el seu nivell formatiu de la manera següent: el 1,8% és població analfabeta, el 20,5 % té un nivell educatiu de primària, el 57,1% de secundària i el 20,6% té una formació de grau superior.

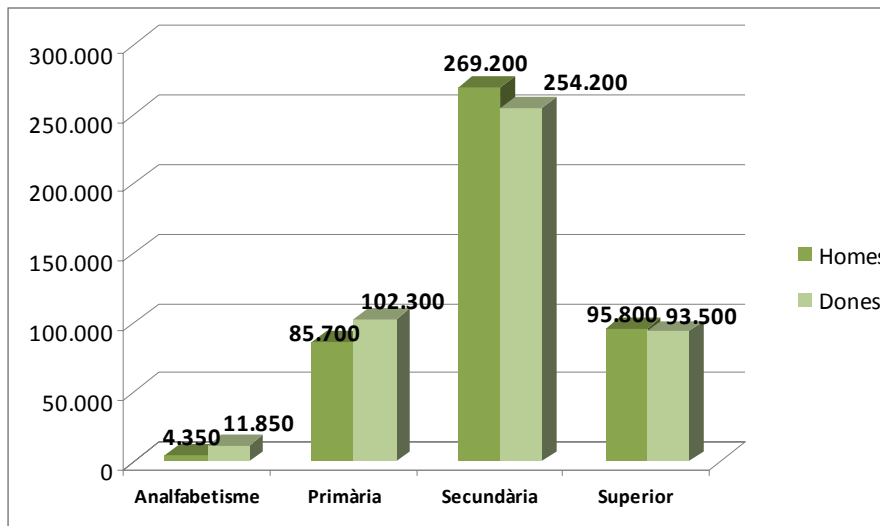
POBLACIÓ DE 16 I MÉS ANYS (Segon trimestre 2013)

Font: Elaboració a partir de dades EPA (INE)

Pel que fa a la distribució per sexe, val a dir que la població femenina té els següents nivells formatius: Analfabetes 2,6%, estudis primaris el 22,2%, estudis secundaris el 55,0% i estudis superiors el 20,2%. En el cas de la població masculina hi ha un 1% d'analfabets, un 18,8% amb estudis primaris, un 59,1% amb estudis secundaris i un 21,1% amb estudis superiors.

POBLACIÓ DE 16 I MÉS ANYS SEGONS SEXE (Segon trimestre 2013)

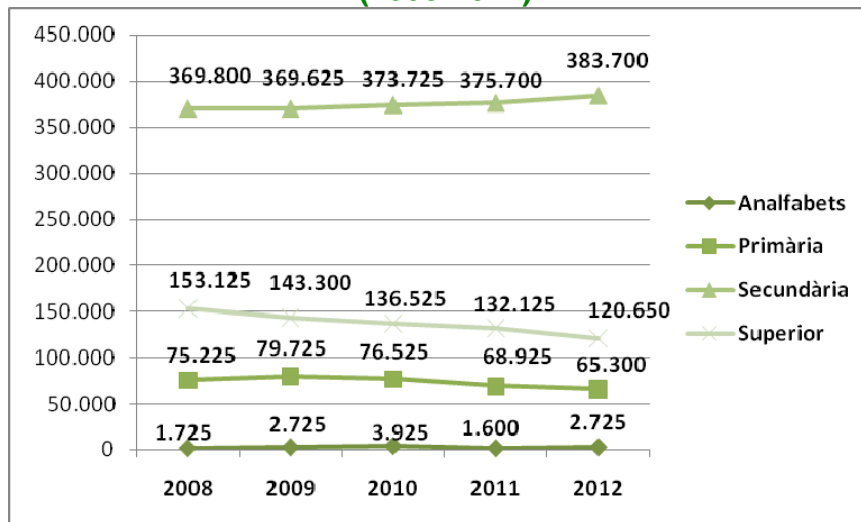

Font: Elaboració a partir de dades EPA (INE)

4.- Formació assolida per la població activa.

Alhora d'analitzar la crisi educativa del capital humà cal observar amb particular atenció els nivells formatius de la població activa (la que està en condicions de treballar).

EVOLUCIÓ DEL NIVELL FORMATIU DE LA POBLACIÓ ACTIVA (2008-2012)

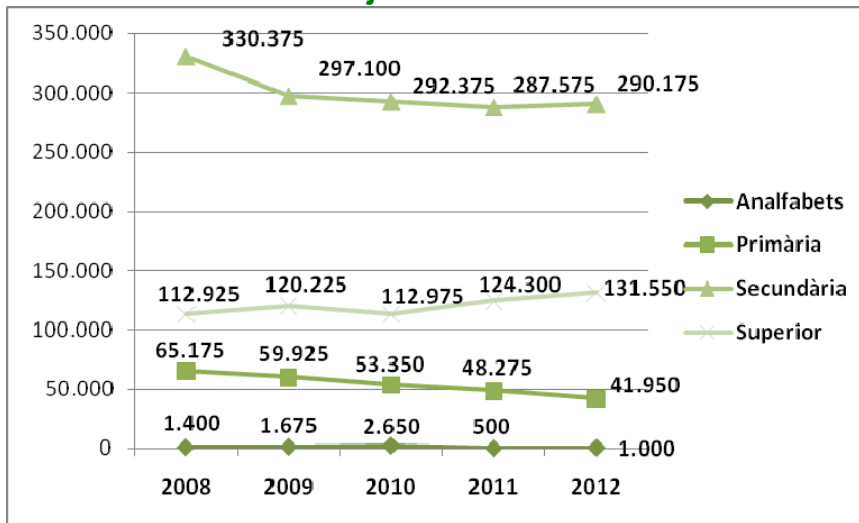
Font: Elaboració a partir de dades EPA (INE)

En el quinquenni de crisi la població activa analfabeta i la que té estudis de secundària han crescut un 58% i un 3,8%, respectivament. Mentre que la població activa amb estudis primaris i superior han baixat un 13,2% i un 21,2%, respectivament.

5.- La formació comte per a l'ocupació.

Tot i que les dades presentades anteriorment són interessants per a conèixer la situació en general, allò transcendental per avaluar el nivell formatiu del capital humà és reparar si el nivell formatiu comte a l'hora de tenir una ocupació. La següent gràfica és molt il·lustrativa en aquest sentit: L'únic col·lectiu que en el quinquenni de crisi ha tingut un suau creixement és aquell amb estudis superiors, amb una variació positiva del 16%. La resta de grups baixa, un 29% en el cas dels analfabets, un 37% en el de persones amb estudis primaris i un 12% en el cas d'aquelles amb estudis secundaris.

EVOLUCIÓ DEL NIVELL FORMATIU DE LA POBLACIÓ OCUPADA (2008-2012) Mitjanes anuals

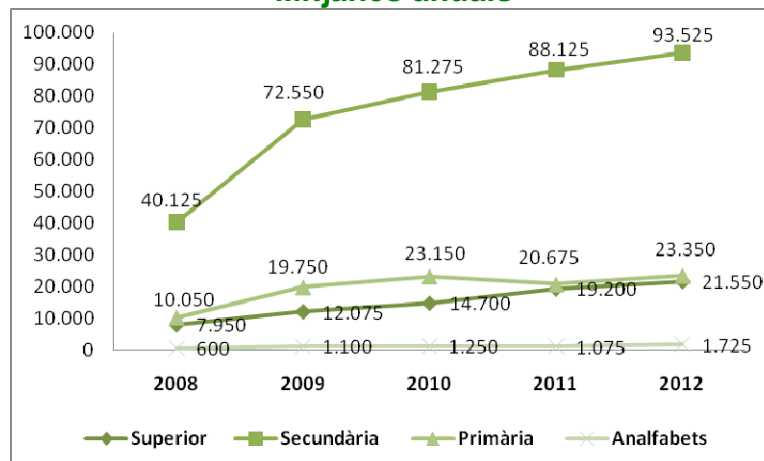

Font: Elaboració a partir de dades EPA (INE)

6. Més formació no garanteix menys atur

Les gràfica següent ens il·lustra que, tot i ser el grup amb estudis de secundària el que acumula més població aturada (lògic al ser el grup més nombrós de població activa), allò més rellevant és que la població aturada amb estudis de nivell superior ha tingut en el quinquenni un important estirabot del 171%. En aquest període l'atur entre la població amb estudis primaris ha crescut un 132%, el de població amb estudis secundaris un 133%, i el de persones analfabetes ho ha fet en un 188%

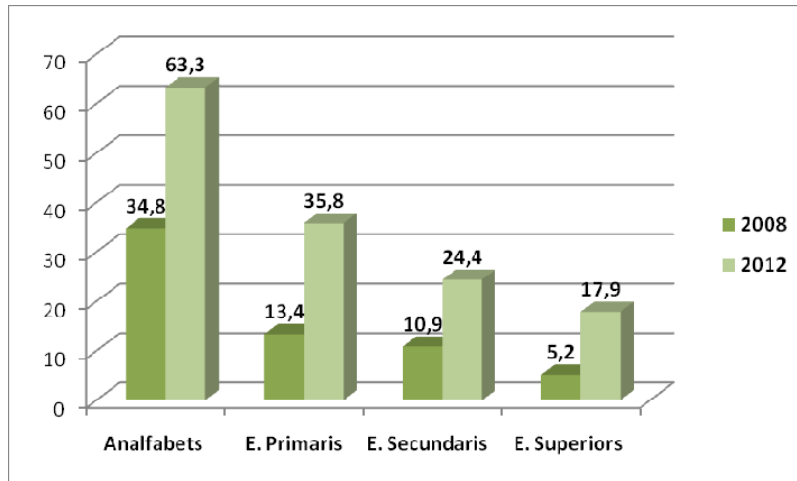
EVOLUCIÓ DEL NIVELL FORMATIU DE LA POBLACIÓ ATURADA (2008-2012) Mitjanes anuals

Font: Elaboració a partir de dades EPA (INE)

No obstant allò més interessant és observat com han variat les taxes d'atur que teníem a l'any 2008 i com va acabar el darrer any del quinquenni.

TAXES D'ATUR 2008 I 2012 SEGONS NIVELL EDUCATIU

Font: Elaboració a partir de dades EPA (INE)

Com podem veure en el dos períodes comparats, a mesura que augmenta el nivell de formació és redueix la taxa d'atur. Tot i això en 2012 aquestes taxes s'han incrementat de manera substancial: s'han duplicat en els nivells inferiors i triplicat en el cas del col·lectiu amb estudis superiors, que continuen essent, això si, el segment amb una menor taxa d'atur.

Per un altre costat, la taula següent, que inclou les dades d'atur registrat, ens permeten completar el mapa de situació de l'atur segons nivells educatius. Val a dir que, tot i que els nivells superiors presenten unes xifres absolutes menors, si comparem 2008 amb 2012, són els grups amb majors augments percentuals. Crida l'atenció que el col·lectiu de persones en atur registrat amb estudis primaris incomplets augmenti en un 143%.

NIVELL FORMATIU DE LES PERSONES EN ATUR REGISTRAT (2008-2012)

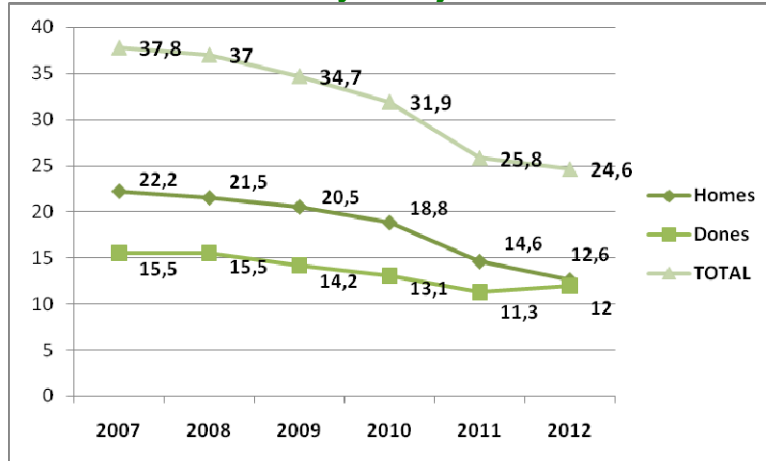
	Analfabets	Primaris incomplets	Primaris complets	Programes FP	Educ. general	Téc. prof. superior	1er Cicle universitari	2on. Cicle univ. i doctorat	Altres
2012	775	15151	6487	5563	51066	2703	2569	3100	130
2011	755	15486	6543	4906	49843	2294	2126	2408	106
2010	570	14700	6865	4622	49946	2116	1906	2051	105
2009	543	12199	6002	3919	46761	1706	1504	1676	68
2008	377	6227	3535	2519	33287	1069	925	1121	50
% ↑	106%	143%	84%	121%	53%	153%	178%	177%	160%

Font: Elaboració a partir de dades OTIB

7. Abandonament escolar

Per acabar, oferim una gràfica d'un especial interès: La crisi laboral provoca una tendència a la baixa del abandó escolar de les persones joves de 18 a 24 anys.

EVOLUCIÓ DEL ABANDONAMENT D'ESTUDIS (2007-2012) Joves entre 18 i 24 anys. Mitjanes anuals en milers

Font: Elaboració a partir de dades EPA (INE)

El nombre d'abandonaments en aquest segment d'edat ha descendit en un 35% (43% en homes i 23% en dones) (és important recordar que hi ha abandonaments a edats més primerenques dels que no disposam de dades actualitzades).

7. Conclusions

- ⇒ Al principi de l'actual legislatura autonòmica, per part del Govern de les Illes Balears es prengueren dues decisions que podien fer pensar que una millora substancial del nivell educatiu i de les qualificacions professionals del capital humà illenc era possible: Per una banda, es va adscriure administrativament el Servei d'Ocupació (SOIB) a l'àmbit de la Conselleria d'Educació. Semblava un intent de connectar el sistema educatiu i el món de l'empresa i el treball per tal de millorar l'ocupabilitat de la població activa (nivells educatius, formació, competència professionals adquirides, processos d'orientació, etc). Per una altra banda es va presentar una proposta de Pacte Social per l' Educació.

- ⇒ Tot i que, en la mesura que la legislatura ha anat avançant, s'ha accentuat la política dura per eixugar la caiguda d'ingressos pressupostaris únicament a base de reducció de la despesa pública, i malgrat que les polítiques educatives realment aplicades han produït el major conflicte social i polític en el sistema educatiu públic no universitari, ambdues iniciatives són d'una necessitat aclaparadora perquè:
  - ✓Elevat el nivell educatiu d'una societat necessita un sistema educatiu amb elevades dosis d'acord social i polític.

  - ✓Impulsar, dintre de la lògica del Sistema Europeu de Qualificacions, un sistema integrat de qualificacions professional de Balears, exigeix potenciar el paper del SOIB per la millora de l'ocupabilitat de les persones ocupades i aturades.

- ⇒ A la Fundació Gadeso tenim clar que la crisi educativa del capital humà no és només un problema educatiu i d'ocupació, és fonamentalment un problema d'igualtat d'oportunitats. Per a nosaltres resulta evident que la crisi econòmica i laboral està causant un increment important de les desigualtats, que difícilment es podran revertir sense possibilitats d'ocupacions de qualitat i una ciutadania activa. Per això insistim que escatimar recursos en educació és un mal negoci de futur.